

De watertransitie

**Een duurzaam en toekomstbestendig
watersysteem dat goed is
voor inwoners, bedrijven, landbouw
en natuur**

*Elke druppel vasthouden
en infiltreren waar deze valt!*

*Functies passen zich aan het bodem-
en watersysteem aan!*

*Wat schoon is,
moet schoon blijven!*

**Visie uitwerking bestuursprogramma 'Bruggen
bouwen met water voor nu en later'**

Mei 2020

Leeswijzer De watertransitie

‘Om Nederland beter weerbaar te maken tegen droogte zullen we een omslag moeten maken naar een watersysteem dat op alle niveaus veel beter in staat zal zijn om water vast te houden. Ook zullen we in de ruimtelijke inrichting meer rekening moeten houden met waterbeschikbaarheid. Dat vergt een cultuuromslag in het watermanagement én een gezamenlijke inspanning van alle waterbeheerders en –gebruikers.’ (Minister van Nieuwenhuizen bij het aanbieden van Beleidstafel Droogte aan de Tweede Kamer, 2019)

Een cultuuromslag in het watermanagement vraagt ook om een verandering in ons handelen. Het handelen waar we als waterschap De Dommel de afgelopen tientallen jaren ons vol passie en energie voor hebben ingezet. Niet dat wat we gedaan hebben, niet goed was. Nee, het heeft heel lang goed gewerkt.

We moeten alleen constateren dat het huidige watersysteem kwetsbaar is geworden in het huidige klimaat. Er valt op jaarbasis genoeg regen en dat zal ook zo blijven in alle klimaatvoorspellingen. Maar naar verwachting zal de neerslag wel steeds grilliger komen en met meer extremen. Steeds vaker lange perioden dat er geen of nauwelijks regen valt. Met droogte als gevolg. En als het dan regent, dan komt het ook met bakken uit de lucht met als gevolg op vele plekken grootschalig wateroverlast. En die extremen en grilligheid van het weer kennen we al van de grootschalige wateroverlast in juni 2016 en de extreme droogtes in de zomers van 2018 en 2019. Maar ook nu toont het voorjaar van 2020 de grilligheid van het nieuwe klimaat. Van extreem veel regen in februari, meer dan 150 mm lokaal, naar langdurige droogte de weken daarna.

Wat willen we bereiken

De watertransitie is voor ons de start van een goed gesprek. Dit document is geen dogma, het is bedoeld om uit te dagen, te agenderen, te prikkelen, te verleiden en om te laten zien hoe watersysteem zich zou kunnen ontwikkelen. Daarom noemen we het ook een watertransitie en niet de wateroplossing. Want wij zijn er van overtuigd dat verandering ontstaat als inwoners, bedrijven, landbouw en natuur zich mede-eigenaar voelen bij de ontwikkeling en invulling van hun eigen toekomst en het daarbij passende duurzame watersysteem. We zijn samen verantwoordelijk voor een toekomstbestendig watersysteem. Samen werken aan een waterhuishouding die in balans is: we verbruiken niet meer water dan in ons gebied beschikbaar is. Over de grenzen, zowel samen met Vlaanderen als de aangrenzende waterschappen. We werken samen aan een schoon watersysteem.

Het waterschap faciliteert de noodzakelijke ontwikkelingen in de watertransitie. Niet vrijblijvend, maar met heldere prestatieafspraken die worden vastgelegd in ons nieuwe waterbeheerprogramma. We kiezen voor een lange termijn-aanpak (30 jaar) met een consistente koers. Waardoor ondernemers en mede-overheden reeds gedane investeringen kunnen afschrijven en kunnen investeren vanuit een nieuwe realiteit. Deze langere termijn-aanpak biedt ook ruimte voor een geleidelijke aanpassing van RO-plannen, andere beleidsregels en instrumenten.

Status van dit document

Dit document geeft een nadere invulling aan de contouren van het bestuursprogramma ‘Bruggen Bouwen met water voor nu en later’. Het is een open uitnodiging van het dagelijks bestuur van waterschap De Dommel aan alle gebruikers van ons watersysteem, landbouw, natuur, inwoners en bedrijven om gezamenlijk mee te helpen aan de noodzakelijke omslag in het watermanagement. De komende maanden gaan we als dagelijks bestuur actief op zoek naar interactie om zo de watertransitie te verbinden aan de maatschappelijke ontwikkelingen in ons beheergebied. Daag ons ook uit hoe we samen kunnen werken aan een toekomstbestendig watersysteem voor alle gebruikers. Zodat we samen vormgeven aan de watertransitie.

Urgentie en ambitie

De versnelde klimaatverandering eist dat wij fundamenteel anders omgaan met de inrichting en het beheer van het watersysteem. De weersextremen van juni 2016 (wateroverlast) en de zomers van 2018 en 2019 (droogte) hebben duidelijk gemaakt dat er in het watersysteem van nu alleen maar verliezers zijn. Zowel de landbouw, natuur als het bebouwde gebied heeft in ons beheergebied veel schade ondervonden. Dat is een situatie die ongewenst is.

Juist de voor Midden-Brabant zo karakteristieke verwevenheid tussen bebouwing, landbouw en natuur is in onze ogen een kans om slim te verbinden. De ambitie is dat het waterschap zichtbaar en samen met het gebied streeft naar een robuust, veerkrachtig en slim stuurbaar watersysteem dat tegen een stootje kan in droge en in natte periodes. Dit vereist een integrale gebiedsgerichte aanpak samen met alle partijen, waarbij de bodem en het watersysteem richtinggevende dragers zijn voor toekomstbestendige ontwikkelingen.

Een aantal constatering

- *Ondanks het investeren van vele miljoenen in het hydrologisch herstel in bijna 10.000 hectare natte natuurparel in ons beheergebied sinds 2010, blijft de grondwaterstand een dalende trend houden.*
- *Alle (KRW-)beken in ons beheergebied vallen in droge zomers als 2018 en 2019 droog. Alleen door een 100% infuus met effluent vanuit onze zuiveringen en opgepompt grondwater weten we dat voor een deel van deze beken te voorkomen.*
- *De landbouw in Brabant is afhankelijk van beregening. In droge jaren wordt ruim 2x meer onttrokken dan het gemiddelde van 40 miljoen m³ per jaar.*
- *Gemiddeld neemt een inwoner van Brabant 120 liter drinkwater per dag af van Brabant Water. Hiervan wordt 10 liter daadwerkelijk gebruikt als drinkwater.*
- *Het watersysteem in het bebouwde gebied is niet meer in balans. Van de neerslag die jaarlijks valt wordt 380 mm direct via het rioleringsstelsel naar een zuivering afgevoerd. Slechts 25% van de neerslag die er in het bebouwde gebied valt is beschikbaar voor grondwateraanvulling.*
- *Om droge voeten te houden, wordt circa 85% van de neerslag die valt in Midden Brabant, door alle ontwatering (drainage, riolering, greppels, sloten en beken) binnen 2 dagen naar de Maas afgevoerd.*
- *En als de Maas hoog is, wat in de toekomst steeds frequenter gaat optreden, is ondanks alle investeringen van de afgelopen decennia de bergingscapaciteit in het Beneden-Dommelgebied te beperkt en treedt forse wateroverlast op in bebouwd gebied met zeer grote schade.*

*“Watertransitie - ‘Er mag geen druppel meer uit’ - Omslag in denken en doen
Wateroverlast is in één klap zichtbaar: kelders lopen vol, het riool kan het regenwater niet meer aan en het buitengebied is een en al blubber. Maar droogte is een ander verhaal. Dat sluipt onder de radar het land in. Als je ziet dat er problemen zijn, ben je al te laat.
Waterschap De Dommel wil daar iets aan doen. Samen met andere partijen werkt het aan een ‘watertransitie’.”*

Perspectief 2050

In 2050 is de waterhuishouding in ons hele beheergebied gezond en klimaatrobust. Zowel in het bebouwde als het landelijke gebied en van de beekdalen tot aan de hoge zandruggen. Het grond- en oppervlaktewatersysteem kan de grotere weersextremen opvangen door maximaal gebruik te maken van de dempende sponswerking van de bodem/ondergrond en de natuurlijke hoogteverschillen voor het vasthouden van water. De grond- en watergebruikers hebben zich in 30 jaar getransformeerd en optimaal aangepast aan deze gebiedseigenschappen, Zij zitten 'op hun plek', zij bufferen en leveren bij wateroverschotten en -tekorten en zorgen ervoor dat het water schoon is en blijft. Agrarische ondernemers hebben een duurzame en economisch bestendige toekomst, waarmee de voedselvoorziening van Nederland wordt gewaarborgd. Als natuurlijke bondgenoten hebben landbouw, natuur en bebouwde omgeving gezorgd voor een "robuuste" biodiversiteit.

Wij – het waterschap, onze mede-overheden en alle watergebruikers – hebben samen slimme en innovatieve oplossingen gevonden en uitgevoerd, waarmee wij ons continu, eenvoudig, flexibel en snel aan de veranderende weersomstandigheden kunnen aanpassen. Daarbij is ook de waterkwaliteit van het grond- en oppervlaktewater zo goed geworden dat, hoewel onze beken geen formeel zwemwater zijn, er overal gezwommen kan worden in De Dommel.

De grote maatschappelijke knelpunten in de jaren '20 hebben aangezet tot een ware [watertransitie](#). De stikstofproblematiek, de omvorming naar circulaire landbouw, de ruimtelijke impact van de energietransitie, de bedreiging van de biodiversiteit en de opgaven voor woningbouw en transport en logistiek zetten alles op scherp. De grenzen waren bereikt en vaak ook ruim overschreden met juridische procedures, politieke en bestuurlijke impasses en maatschappelijke onrust tot gevolg. Dat niet "alles overal kan" zonder respect voor elkaar en de omgeving werd overduidelijk en was de start voor een gebiedsgerichte aanpak waarbij alle gebruikers zich richten naar het bodem- en watersysteem.

Het resultaat, na 30 jaar werken aan deze cultuuromslag, is een gezond, productief, aantrekkelijk en klimaatrobust landschap. De maatschappelijke opgaven zijn in ieder gebied gerealiseerd met een eigen passende aanpak, maar wel met voor alle gebieden een set van heldere spelregels voor alle watergebruikers.

1. Elke druppel vasthouden en infiltreren waar deze valt!
2. Functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan!
3. Wat schoon is moet schoon blijven!

De [watertransitie](#) is in gang gezet door de gevoelde urgentie, de ervaren knelpunten en het gezamenlijke respect voor de draagkracht van het gebied. Het wenkend perspectief dat ontstaat als alle gebruikers het bodem- en watersysteem hanteren als wegwijzer voor alle ontwikkelingen. Dit is in gang gehouden door te verleiden waar het kan, te stimuleren waar het nodig is en aan te spreken en te handhaven waar het noodzakelijk is.

Principes voor de watertransitie

Met het perspectief in 2050 voor ogen, geven drie principes richting en prioriteiten aan ons handelen op de korte, middellange en lange termijn. Deze drie principes vragen om een cultuuromslag van zowel de waterbeheerders als alle grond- en watergebruikers.

- 1. Elke druppel vasthouden en infiltreren waar deze valt!**
- 2. Functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan!**
- 3. Wat schoon is moet schoon blijven!**

Deze principes vallen niet uit de lucht. Ze zijn een logische doorzetting van principes die al jaren worden beleden, zoals 'vasthouden-bergen-afvoeren' (WB21, 2000) en 'niet afwentelen' (WB21 en KRW, 2000). In de Nota Ruimte (2004) is 'water als ordenend principe' geïntroduceerd. Deze Nota betekende een belangrijke stap in de positionering van water en sprak toen al over de noodzaak voor een [watertransitie](#). Door klimaatverandering, zeespiegelstijging, bodemdaling en een toenemende druk op de schaarse beschikbare ruimte en water is een toenemend bewustzijn van de urgentie om anders om te gaan met water. Alleen technische maatregelen zijn niet meer voldoende. Overheden, maatschappelijke organisaties en marktpartijen zoeken naar andere duurzame oplossingen om mee te bewegen en ruimte te geven aan water; 'klimaatadaptatie' stond voor het eerst op de kaart.

Ruim 15 jaar later moeten we constateren dat de principes nog maar beperkt in praktijk zijn gebracht en nog niet de beoogde omslag hebben bewerkstelligd. De toenemende weersextremen als gevolg van klimaatverandering zijn groter dan de ruimte en flexibiliteit die in het watersysteem is gerealiseerd.

Ook wij, Waterschap De Dommel, zijn er nog niet in geslaagd het tij te keren, ondanks de goede beleidsvoornemens, stimuleringsregelingen, realisatieprojecten en Actieplan Leven-de-Dommel. We hebben ons vooral geconcentreerd op de watergangen waar we zelf actief beheer op voeren; de grotere watergangen en beken. Wij zien – zeker na de grootschalige overlast van de wateroverlast in juni 2016 en de droogtes in 2018 en 2019 – dat we niet meer op dezelfde weg door kunnen gaan en de [watertransitie](#) nu in praktijk moeten brengen. We moeten vanuit het beekdal, van nog geen 25 meter in de bovenlopen tot ruim 100 meter in de Beneden Dommel, de flanken op! Het watersysteem van een beek loopt van waterscheiding tot waterscheiding. Samen met alle partijen in het gebied hanteren we de drie eenvoudige, sterke richtinggevende principes voor alle ontwikkelingen. Alleen met die wegwijzer in de hand, komen we samen tot toekomstbestendige oplossingen.

1. Elke druppel vasthouden en infiltreren waar deze valt!

Het huidige (grond)watersysteem is nog steeds gericht op afvoeren en niet in balans. Als waterschap gaan we het gedachtengoed van WB21 en KRW (2000), niet meer afwentelen en de door ons uitgebreide trits 'vasthouden-voeden-vertragen-afvoeren', na 20 jaar eindelijk invoeren en uitvoeren.

In landbouw, natuur en stedelijk gebied wordt al het water dat valt geïnfiltreerd in de bodem. We hebben gezonde vitale bodems met meer organisch stof en bodembiodiversiteit nodig voor waterconservering en klimaatrobuust watersysteem. Waar infiltratie niet kan (kwelgebieden) is ruimte gemaakt om het water maximaal vast te houden en vertraagd af te voeren. Benedenstrooms heeft niemand last van water dat wordt afgevoerd en toename van kwel/grondwaterstanden in de beekdalen wordt geaccepteerd.

- In het stedelijk gebied is de inrichting van de openbare en private ruimte gericht op infiltratie, en waar dat niet kan geregeld in klimaatbuffers.
- Natuurgebieden zijn bij uitstek gebieden die functioneren als een spons. In principe verlaat geen druppel via de oppervlakte het gebied.
- Agrarische bedrijven hebben de bodem op orde om maximaal te kunnen infiltreren en zij maken, boven of onder de grond, ruimte voor berging van al het 'eigen water'.

“Voorheen waren we vooral bezig met de vraag: hoe krijgen we het water weg? Nu moeten we het vooral vasthouden. En dat is een uitdaging, omdat ons hele watersysteem gericht is op waterafvoer. Nu zeggen we: er mag geen druppel meer uit. Dat vraagt om een omslag in denken en doen.”

2. Functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan!

Gronden worden steeds intensiever gebruikt met daarbij horende hogere eisen en steeds minder geaccepteerde risico's bij die grondgebruikers in zowel het stedelijke als landelijke gebied. Dit kunnen we in het veranderende klimaat niet oneindig faciliteren en waarmaken zonder tegen economische, ecologische en sociale grenzen aan te lopen.

Alle functies passen zich aan het bodem- en watersysteem aan en anticiperen daarbij op grotere weersextremen. Droge en natte perioden horen bij natuurlijke dynamiek van de plek en het daarbij passende gebruik en leiden niet meer tot onverwachte en onoverkomelijke schade.

- Stedelijke uitbreidingen en inbreidingen voor zowel woningbouw als bedrijven hebben geen verlagend effect op de grondwaterstanden, zijn bestand tegen wateroverlast en accepteren we niet meer in de beekdalen. Tenzij we, net als in de uiterwaarden van de grote rivieren, denken aan drijvende woningen en bedrijven of constructies op palen.

- Natuur past zich per definitie ook aan een veranderend klimaat en watersysteem aan. Het gaat niet om te behouden van wat er is, maar om robuuste natuur die tegen (weers)extremen kan.
- Agrarische bedrijven passen hun grondgebruik aan op de lokale bodem- en watercondities. Zij maken in hun bedrijfsvoering keuzes inclusief de risico's om in extremere weersomstandigheden een duurzame toekomst te hebben.

3. Wat schoon is moet schoon blijven!

Het grond- en oppervlaktewater is nog steeds niet schoon (genoeg). Met de huidige koers gaan we er niet komen.

Alle gebruikers zijn verantwoordelijk voor een goede waterkwaliteit. Iedereen geeft het water minstens zo schoon af als ze het hebben ontvangen.

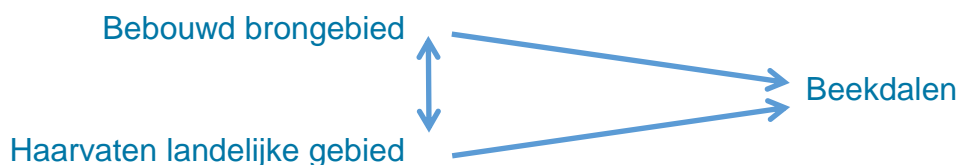
- Gemeenten gebruiken het rioolstelsel waar het voor bedoeld was, namelijk het transporteren van vuil water naar een rioolwaterzuiveringsinstallatie. Gemengde rioolstelsels worden uitgefaseerd.
- Natuurgebieden zijn de 'schoonwatermachines' van het watersysteem. Ze vormen samen met (agrarische) bufferzones langs watergangen ononderbroken aders door het landschap met biodiversiteit voor natuur, landbouw en mensen.
- Agrarische percelen hebben geen negatief effect op de waterkwaliteit van zowel het oppervlaktewater als het grondwater. Bufferzones langs watergangen zorgen voor extra zuivering. Of een ondernemer dit invult door extensivering, kringlooplandbouw, precisie-landbouw of een andere vorm is aan de ondernemer.

Wegwijzer tot 2030

Het waterschap heeft de afgelopen tientallen jaren de focus van de uitvoerende werkzaamheden met name gericht op de grotere watergangen en beken. Ook op de acht rioolwaterzuiveringen in ons gebied richten we onze zuiveringsprestaties vooral op de ontvangende beeksystemen.

Met de **watertransitie** gaan we onze inzet, middelen en andere instrumenten, naast in de beekdalen, ook inzetten in de twee brongebieden van het grond- en oppervlaktewater: namelijk de bebouwde omgeving en de haarvaten in het landelijke gebied. De logica achter deze aanpak is dat als op termijn de basis op orde is in deze twee brongebieden, ook de knelpunten als gevolg van te veel, te weinig en te vies water in de beekdalen worden beperkt en de beekdalen niet meer alleen alle problemen van elders hoeven op te vangen.

Dit betekent dat het waterschap en de mede/overheden in de komende 10 jaar met de gebiedspartijen afspraken gaat maken, acties en maatregelen uitvoeren, beleidsontwikkeling en andere instrumenten ontwikkelen (en inzetten) als opmaat naar het wenkend perspectief in 2050. Ook gaan wij aan de slag om bestaande wetgeving en regels om te buigen waaraan agrarische ondernemers zich moeten houden, maar die de beoogde transitie tegenwerken.

In de omgevingsverordening zijn kaartbeelden (gebruiksrisico's grondwater en oppervlaktewater) opgenomen met deze spelregels en voorschriften voor bebouwd gebied, landelijke gebied en de beekdalen. Ieder gebied hanteert zijn eigen passende aanpak, maar wel met voor alle gebieden en alle watergebruikers dezelfde gemeenschappelijke set van heldere spelregels. Daarbij gaan we verleiden waar het kan, stimuleren waar nodig en aanspreken en handhaven indien noodzakelijk.

“Het waterschap kan de watertransitie natuurlijk niet in zijn eentje aanpakken. Provincie, gemeenten, inwoners, boeren, bedrijven en natuurorganisaties moeten meedoen. Met zijn allen zijn we creatief en innoverend genoeg om oplossingen te vinden. Dat kost wel tijd. We weten nog niet wanneer we klaar zijn, maar hier gaat zo een generatie overheen. We hebben ook geen kant-en-klaar plaatje hoe het watersysteem er over 20 jaar uitziet. Er is helaas geen toverstaf. Iedereen zal mee moeten helpen aan de watertransitie.”

Bebouwd brongebied

De bebouwde omgeving richt zich op het maximaal (her)gebruik en infiltreren van regenwater naar het grondwater om zo de sponswerking van de stad te vergroten. Dat houdt in dat op termijn, maar uiterlijk 2050, vanuit bebouwd gebied geen schoon

regenwater meer naar rioolwaterzuiveringen of direct naar de beken wordt afgevoerd. We brengen dit in als onderdeel van de risicodialogen/klimaatstresstesten met gemeenten om het werken aan een toekomstbestendig watersysteem te landen in de ruimtelijke ontwikkelingsplannen.

Wat is daarvoor nodig en hoe ziet dat er uit?

- Niet alleen bij nieuwbouw, maar ook bij herbouw is door het waterschap vastgelegd in het kader van hydrologisch neutraal ontwikkelen dat een regenbui van minimaal 60 mm (in 24 uur) kan wordt vastgehouden. Bij bestaande bouw, waar de ruimte vaak beperkt zal zijn, zijn in 2030 klimaatbuffers aangelegd of in voorbereiding die deze 60 mm berging ook aankunnen. De werking van de klimaatbuffers en de relatie met het bebouwde gebied is ook in de buitenruimte duidelijk te zien voor bewoners en er zijn zakelijke afspraken gemaakt tussen de betreffende afwaterende wijk en de ontvangende klimaatbuffers. De klimaatbuffers worden zo hoog mogelijk in het watersysteem gezocht om het vastgehouden water zoveel mogelijk te infiltreren. Daar waar infiltratie niet mogelijk is, wordt het water alleen (en gedoseerd) afgevoerd als het benedenstroomse gebied dat aankan.
- Alle grondwaterwateronttrekkingen worden in beeld gebracht en geregistreerd, zowel particulier als bedrijfsmatig. Voor de bedrijfsmatige en particuliere onttrekkingen uit het grondwater onttrekkingen is samen met gemeenten een terugdringingsbeleid gerealiseerd. Er wordt niet meer grondwater onttrokken dan er wordt aangevuld. Toekomstbeeld is dat wanneer het grondwater weer voldoende op peil is, er geen ondiepe onttrekkingen nodig zullen zijn.
- In 2050 wordt alleen nog maar vies (afval)water afgevoerd naar de rioolwaterzuiveringen; daar werken we de komende decennia samen met gemeenten naar toe. Ook industriële bedrijven worden gestimuleerd tot (verder) verminderen van de vuillast in de afvalwaterstromen, en wordt met gemeenten meer samengewerkt bij vergunningverlening bedrijfswater lozingen. Het waterschap zorgt ervoor dat (steeds meer geconcentreerde) afvalwater zo goed wordt gezuiverd dat het ontvangende oppervlaktewater niet in kwaliteit achteruit gaat. Bij voorkeur in samenwerking met Brabant Water het effluent nuttig gebruikt door anderen of – net als dit geldt voor het bebouwde gebied – vastgehouden en geïnfiltrerd naar het grondwater. Dat betekent dat er in lijn met de geplande investeringen in de waterketen verdergaande zuiveringsstappen (ook voor nieuwe stoffen en medicijnresten) worden ingebouwd, zodat het water breed toepasbaar is. De uit het afvalwater gewonnen producten (water, grondstoffen en energie) worden ingezet voor hergebruik om de kringloop op zo klein mogelijke schaal te sluiten.
- In de beekdalen wordt niet gebouwd. We willen voorkomen dat kapitaal intensieve stedelijke functies staan op wateroverlast gevoelige locaties. De ruimte in het beekdal is noodzakelijk om extreme afvoerpieken en in droge perioden water te bufferen. Daarnaast zullen de grondwaterstanden in het beekdal stijgen door de toenemende kwelstroom als gevolg van de grootschalige waterconservering en infiltratie in de brongebieden. Als er toch gebouwd moet worden in de beekdalen

is compensatie van waterbergingsruimte niet meer acceptabel, want die is elders vaak minder effectief en er is nota bene meer ruimte nodig in plaats van minder. De bestaande ruimte voor water wordt geheel behouden in het plangebied zelf. In bestaand bebouwd gebied in beekdalen worden klimaatadaptatiemaatregelen getroffen om de waterbestendigheid te vergroten.

Haarvaten in het landelijke gebied

Het waterschap beheert alleen de grotere (A-)watergangen – bijna 2.000 km – voornamelijk in de beekdalen. Met stuwen en maaibeheer streven we naar de meest optimale waterstanden en sturen we het water zo dat wateroverlast en droogte tot het minimum worden beperkt. Maar het overgrote deel van de watergangen – circa 28.000 km! – is in beheer bij de grondgebruikers: boeren, natuurbeheerders en particulieren. Ook via drainage en greppels bepalen zij de weg van het water. Meer dan ooit zetten zij zich, onder regie van het waterschap, in om tot in de haarvaten regenwater maximaal te infiltreren naar het grondwater en brengen zij het (grond)watergebruik en –verdeling weer in balans. Daarmee zetten waterschap, grondgebruikers en lokale partners een verdere stap naar een doelmatig en robuust watersysteem. Het watersysteem loopt van waterscheiding tot waterscheiding.

Wat is daarvoor nodig en hoe ziet dat er uit?

- Net als in het bebouwde gebied is in alle landbouw- en natuurgebieden in de haarvaten van het watersysteem in 2030 geregeld dat deze hydrologisch neutraal ingericht zijn. Waardoor een regenbui van minimaal 60 mm in 24 uur in het gebied kan worden vastgehouden. Dat is dan gerealiseerd of er ligt een uitgewerkt plan met duidelijke stappen en deadline. Daarmee trekken we het landelijke gebied gelijk met het bebouwde gebied. Per deelstroomgebied gaan de gebiedspartners in gesprek over hoe zij de uitwerking van deze afspraak van 60 mm willen vormgeven. Met de beschikbare gebiedskennis ontstaat ruimte voor nieuwe of andere oplossingen die passen bij de gewenste ontwikkelingen en de natuurlijke karakteristiek van het gebied. Daarbij in de oplossingsrichtingen onderscheid makend tussen infiltratiegebieden en kwelgebieden. Wat is de opgave, waar zijn de logische plekken om water vast te houden en te infiltreren, welk grondgebruik is daarbij het meest passend en hoe wordt dat onderling goed geregeld, zowel in praktische als in financiële zin? In gebiedsafspraken wordt vastgelegd wat de (maximale) afvoer en de waterkwaliteit die vanuit dit deelstroomgebied naar een A-watergang mag stromen. Deze afspraken liggen vast in de vorm van overnamepunten, blauwe knooppunten, zoals we die nu al kennen in de waterketen. In gedeeld eigenaarschap van bewoners, boeren en natuurbeheerders met participatie en ondersteuning door de overheden kunnen we deze uitdaging aan.
- De diepte, vorm en functie van bestaande B- en C-watergangen, sloten en greppels worden niet meer alleen gericht op afvoeren, maar ook op maximaal vasthouden infiltreren van water. Greppels en sloten worden ondieper maar breder om zo voldoende veiligheid te bieden bij te veel water. Dit legt het

waterschap vast als voorschriften in Keur en Legger. Dit kan nog worden aangevuld met bufferstroken die ervoor zorgen dat de waterkwaliteit wordt verbeterd in combinatie met versterking van landschap, biodiversiteit en extensieve agrarische productie.

- Zowel voor het beschikbaar stellen van ruimte voor het vasthouden en infiltreren van water als voor de bufferstroken langs watergangen stimuleren we de ontwikkeling van publieke en private ecosysteemdiensten. Denk hierbij ook aan meekoppelkansen vanuit klimaatadaptatie-projecten, de uitwerking van de regionale energietransitie of de provinciale opgaven voor aanleg van nieuwe bossen. We laten ons ook uitdagen om beleidsruimte te zoeken voor oplossingen die daaraan bijdragen en nu (nog) niet kunnen volgens bestaande regels van de provincie, gemeenten en waterschap. Als overheden zorgen we dat de ontwikkelruimte in de ruimtelijke ordening voor gewenste ontwikkelingen voor (agrarische) bedrijven en bewoners maximaal worden gestimuleerd. Bestaande en nieuwe ontwikkelingen die niet passen worden afgeremd, omgebogen en uitgefaseerd.
- De natuurgebieden in de haarvaten van het watersysteem fungeren maximaal als spons en natuurlijke buffers en filters van schoon water. Daarbij gaat de natuurlijke dynamiek van het grond- en oppervlaktewatersysteem voor op eventuele grenzen die natuurdoeltypen daaraan stellen. De extremere weersomstandigheden vereisen natuurgebieden waarin de natuur zich blijft aanpassen het veranderende klimaat en watersysteem. Voor robuuste klimaatbestendige natuur is goede waterkwaliteit, voldoende ruimte en de natuurlijke dynamiek van grond- en oppervlaktewatersystemen nodig. Herstel van natuur die past bij de natuurlijke dynamiek van het (grond- en oppervlakte) watersysteem en zich kan aanpassen aan de extremen van het klimaat heeft prioriteit en gaat voor op natuurdoeltypen die op lange termijn minder goed houdbaar lijken. Ecologische verbindingzones in combinatie met groen/blauwe dooradering van het landschap en herstel van bodembiodiversiteit in agrarische gebieden zijn onontbeerlijk voor robuust watersysteem en herstel van de biodiversiteit.

Beekdalen

Als de brongebieden, de bebouwde omgeving en de haarvaten in het landelijke gebied, hun eigen broek ophouden krijgen de beekdalen een natuurlijke, getemperde voeding van grond- en oppervlaktewater. Het beekdal is nog geen 25 meter breed in de bovenlopen tot meer dan 100 meter breed in de Beneden Dommel. Zo is er weer jaarrond water in de beek en is er ruimte om in extreme weeromstandigheden afvoerpieken op te vangen en vast te houden. Een klimaatrobuust beekdal met een aantrekkelijk landschap voor planten, dieren, inwoners en ondernemers.

Om daar te komen is wel wat nodig.

- Het beekdal ligt al jaren vast in beleid en daarvoor gelden regels. Zo geldt voor een deel van de beekdalen geen overstromingsnorm, wat betekent dat schade door wateroverlast voor eigen risico is van de grondgebruiker. In de praktijk kent

bijna niemand deze regels en na een paar droge jaren worden al snel meer risico's genomen. Daarom gaat het waterschap de regels voor de beekdalen breder en anders uitdragen. Voor iedereen maken we duidelijk wat de primaire waterfunctie van de beekdalen is; het zijn de 'uiterwaarden' van ons watersysteem. Wat daarbij helpt is om de beekdalen ook fysiek zichtbaar te maken in het landschap. We vragen de streek en deskundigen om met aansprekende voorstellen te komen. Grondgebruikers, maar ook inwoners gaan zo meer gevoel en inzicht krijgen voor de fysieke kenmerken van het beekdal.

- Het waterschap geeft aan wat de gewenste streefpeilen zijn met bijbehorende marges en richt daarop het stuw- en maai-beheer. De waterdynamiek in de beekdalen geeft aan welk (grond)gebruik mogelijk is. Alle maatschappelijke ontwikkelingen dragen bij aan het versterken van de primaire waterfunctie en benutten onder andere de periodieke inundatie als onmisbare factor/kwaliteit. Dat betekent dus niet dat er niets meer kan, maar dat er andere economische dragers in het beekdal ontstaan. Natuur, extensievere landbouw, nieuwe teelten, landschap en recreatie zitten in het beekdal op hun plek. De overheden – provincie, waterschap en gemeenten – stellen de kaders voor de ruimte inclusief het waterbeheer en stimuleren creatieve, duurzame arrangementen.
- Net als in de haarvaten van het watersysteem vinden er geen onttrekkingen uit oppervlaktewater plaats in de maanden met een neerslagtekort (maart-september). Het water is dan nodig voor beek zelf en alles wat daarvan afhankelijk is. De toenemende kwelstromen vormen de voeding voor de beek en het beekdal en moeten dus niet versneld worden afgevangen en afgevoerd door greppels, sloten, grondwateronttrekkingen en (peilgestuurde) drainage.

Doe met ons mee

Een [watertransitie](#) gaat niet vanzelf. We kunnen het als waterschap niet alleen. Elke partij in het bebouwde of landelijke gebied, op de flanken of in het beekdal zal zijn stukje van de puzzel moeten leggen. De praktijk laat zien dat de grenzen zijn bereikt en dat we kwetsbaar zijn als niet iedereen zijn aandeel levert. De urgentie wordt gevoeld, de acties en maatregelen zijn grotendeels bekend en beproefd, maar de grote stappen worden nog niet gezet. Er wordt nog te veel naar het waterschap of naar elkaar gekeken. We zoeken met deze watertransitie naar een balans tussen maatregelen op basis van natuurlijke factoren en eigenschappen van het gebied en technische maatregelen. Met de drie principes als duidelijke wegwijzer zorgen we dat we samen dezelfde richting op gaan en elkaar kunnen versterken. We dagen iedereen uit om samen met ons de [watertransitie](#) in gang te zetten; op naar een duurzaam en toekomstbestendig watersysteem dat goed is voor inwoners, bedrijven, landbouw en natuur.

De watertransitie is de start van het goede gesprek. We willen een beweging creëren en vanuit gedeelde belangen samenwerken en oplossingen mogelijk maken.

Doe met ons mee!

Verklarende begrippenlijst

Natuurdoeltypen: met behulp van natuurdoeltypen kunnen meetbare doelstellingen voor gebieden bepaald worden. Deze doelstellingen zijn bedoeld als een belangrijk hulpmiddel voor de planvorming, het beheer, de inrichting en de evaluatie van natuur. De ecologische kwaliteitscriteria die centraal staan in het natuurbeleid te weten biodiversiteit en de mate van natuurlijkheid vormen het uitgangspunt voor het stelsel van de natuurdoeltypen.

Waterscheiding: een waterscheiding is de grens tussen twee stroomgebieden. In het algemeen wordt deze term gebruikt voor de scheiding van stroomgebieden van individuele rivieren.

Circulaire landbouw: de circulaire landbouw is idealiter een gesloten systeem. Alles wat eruit komt, moet er weer terug in. Hergebruiken voor menselijke consumptie staat bovenaan.

Keur en Legger: het verschil tussen een keur en legger is dat de keur de regels bevat voor wateren en waterkeringen (tegen schade en voor onderhoud). Op een legger staan de wateren en waterkeringen waar die regels voor gelden.

Bufferstroken: een strook grond (bufferstrook) tussen een landbouwperceel en het daarnaast gelegen oppervlaktewater om het water te beschermen tegen meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen.

Ecosysteemdiensten: een ecosysteemdienst is een dienst die door een ecosysteem aan mensen wordt geleverd. Het betreft het verstrekken van een product door een ecosysteem (bijvoorbeeld drinkwater), of van een regulerende dienst (bijvoorbeeld bestuiving van gewassen), of van een culturele dienst (bijvoorbeeld gelegenheid geven tot recreatie) of van een dienst die de voorgaande diensten ondersteunt (bijvoorbeeld de kringloop van nutriënten in een ecosysteem).

Effluent: gezuiverd afvalwater dat van de zuiveringsinrichting wordt afgevoerd naar het oppervlaktewater